

Troçki, Lev (Leon Trotsky) (1879-1940)

Kaynak: Almanya Federal Arşivleri

7 Kasım 1879'da (Eski Rus Takvimine göre 26 Ekim 1879), Ukrayna'nın Bobrinets şehrine bağlı Yanovka (günümüzde Bereslavka) köyünde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Lev Davidoviç Bronştayn'dır. Babası David Leontiyeviç Bronştayn, Musevi bir aileden gelen zengin bir çiftçidir. Annesi Anna Lvovna da orta sınıf bir aileden gelen dindar bir Musevi'dir. Yedi yaşında eğitimine Yanovka yakınlarındaki bir Yahudi okulunda başlayan Troçki, okulun eğitim dilinin Almanca olması nedeniyle burada tutunamamış ve babası tarafından okuldan alınmıştır. Dokuz yaşında anne tarafındaki akrabalarının teşvikleriyle Odessa'daki bir ortaokula gönderilmiştir. Burada edebiyatla da ilgilenmeye başlayan Troçki ve başarılı bir öğrencilik hayatı geçirmiştir. Okuldayken öğretmenlerini protesto ettiği gerekçesiyle bir yıl uzaklaştırma cezası almıştır. On yedi yaşındayken Nikolayev'de (Günümüzde Mikolayiv) lise bitirme sınavlarına girmiş ve lise eğitimine başlamıştır.

Troçki 1897'de liseyi bitirdikten sonra çiftliğe dönmelerini isteyen ailesine karşı çıkararak üniversitede matematik okumak istemiş ve ailesiyle uzlaşamaması nedeniyle Nikolayev'e yerleşmiştir. Troçki, sosyalist fikirlerle ilk kez bu dönemde tanışmış ancak başlangıçta Marksist akımlardan uzak durmuştur. İlk eşi Aleksandra Sokolovskaya ile de bu dönemde yolları kesmiştir.

Odessa Üniversitesi'nde matematik okumaya başlayan Troçki, kısa bir süre sonra Marksizm'i benimsemiş ve ihtilalci faaliyetlerle uğraşmaya başlamıştır. Nikolayev ve Odessa'da *Güney Rusya İşçi Birliği* adlı devrimci bir örgütün kurulmasında önyak olmuştur. Troçki yayın hayatına da bu örgüt için yazdığı yazılarla başlamıştır.

Güney Rusya İşçi Birliği'nin 1898 yılının ilk haftalarında dağıtılmasıyla polis tarafından tutuklanmış ve Ukrayna'nın Herson şehir hapishanesine gönderilmiştir. Burada birkaç ay boyunca kötü koşullarda kalmış ancak birliğin diğer üyelerine göre daha iyi bir hapishane hayatı geçirmiştir. Mart 1898'den itibaren Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne (RSDİP) üye olmuştur. Daha sonra Odessa hapishanesine nakledilmiş ve 1899 yılının sonuna kadar burada kalmıştır. Hapishanede kaldığı süre boyunca Fransızca ve İtalyanca öğrenmiş ayrıca Ortodoksluk hakkında yazılmış çok sayıda kitap okumuştur. Odessa hapishanesinden sonra bir kez daha yeri değiştirilmiş ve Moskova hapishanesine nakledilmiştir. Burada ailesinin karşı çıkmasına rağmen Aleksandra Sokolovskaya ile evlenmiştir. Daha sonra Sibirya'ya sürülmesine karar verilmiştir. Önce İrkutsk civarındaki Ust-Kut kasabasına, daha sonra da Baykal Gölü civarındaki Verholensk kasabasına sürülen Troçki, burada yaklaşık iki yıl geçirmiştir. Sürgünde bulunduğu süre boyunca *Antid Oto* takma adıyla çeşitli gazetelerde makaleler yazmış, yazdıklarının sansüre takılması üzerine edebiyat tenkitleri yazmaya başlamıştır. Sürgün ve hapishane dönemi Troçki'nin aynı zamanda Vladimir İlyiç Lenin ve eserleri ile ilk tanıştığı dönem olmuştur.

RSDİP'nin diğer üyeleriyle ortak çalışmak isteyen ve eşinin de kaçması için teşvik ettiği Troçki 1902 yılı yazında sahte kimlik ve pasaport ile sürgünden kaçmıştır. Bu tarihten itibaren Troçki soyadını resmen kullanmaya başlamıştır. Troçki, Odessa hapishanesinde kendisine iyi davranan bir gardiyanın adıdır. Sürgünden kaçtıktan sonra Lenin tarafından RSDİP'in yayın organlarından olan *İskra* gazetesinde görev alması için davet edilmiştir.

Lenin'in davetine olumlu yanıt veren Troçki, 1902 yılının Ekim ayında Londra'ya gelmiş ve Lenin'le beraber Kasım 1902'de *İskra*'da çalışmaya başlamıştır. Londra'da kaldığı sürede Plehanov ve Martov gibi sürgün Marksistlerle de arkadaşlık kurmuştur. 1902 yılı sonunda ilk eşinden ayrılmış ve ölümüne kadar evli kalacağı ikinci eşi olan Natalya Sedova ile evlenmiştir. *İskra*'da yazdığı yazılarda Rus Çarlığı'nın Osmanlı Devleti'ne karşı güttüğü siyaseti sert bir şekilde eleştirmiştir. RSDİP'nin 30 Temmuz 1903'te başlayan kongresine de katılan Troçki, kongrede parti içindeki hizipçi akımlarla, gizli planlar yapmakla suçladığı Lenin'i eleştirmiştir. Bu kongrede Troçki, Lenin ve Bolşeviklerin safına karşı Menşeviklerin yanında durmuştur.

1903 yılının Eylül ayından itibaren Menşeviklerin safına geçen Troçki, *İskra* içinde yazmaya devam etse de gazetenin kadrosu ile yaşadığı anlaşmazlıklardan dolayı Nisan 1904'te istifa edip Rusya'ya dönme kararı almış, Ağustos 1904'te ise Lenin'in eleştirilerine karşı *Siyasi Görevlerimiz* adlı son derece sert eleştiriler yönelten ve Lenin'i diktatörlükle suçlayan bir broşür yayımlamıştır.

İskra gazetesinden ve partiden dışlanan Troçki, Münih'e gitmiş ve burada Aleksander Parvus ile tanışmıştır. 1905 yılından itibaren burada *Sürekli Devrim* olarak adlandırdığı fikirlerini geliştirmeye başlamıştır. Bu esnada Menşeviklerle anlaşmazlığa düşmüşse de Troçki'nin taleplerinin bir kısmının yerine getirilmesiyle durum bir süreliğine yatışmıştır. Rusya'da Rus-Japon Savaşı'nın ortaya çıkardığı sosyal kargaşanın bir devrimi getireceğini tahmin etmiş ve Şubat 1905'te Rusya'ya dönmüştür. Geldikten sonra bir süre Kiev'de kalmış ve yayınladığı yazılarda harekete geçilmesi gerektiğini söylemişse de RSDİP içindeki çatışmalarla uğraşmak durumunda kalmıştır. Karısının 1 Mayıs'ta tutuklanması üzerine Finlandiya'ya kaçmış, Ekim 1905'te St. Petersburg'a gitmiştir. 17 Ekim 1905'te işçilerden ve üniversite öğrencilerinden oluşan büyük bir topluluğa konuşmuştur. Aynı gün Menşevikleri temsilen işçilerin 13 Ekim'de oluşturduğu Petersburg Sovyet'ine delege olarak seçilmiştir. Çarlık rejiminin grevleri sert bir şekilde bastıracağını beyan etmesi ve işçilerin silahsız bir halde kalması üzerine Troçki, Kasım ayının genel grevlerinin durdurulmasını ve Duma'nın boykot edilmesini önermiştir. Sovyet temsilcilerinin tutuklanması üzerine de Kasım

sonunda ayaklanma başlatılmasını talep etmiştir. Bu dönemde *İzvestiya* ve *Naçalo* gibi devrimci gazetelerde yazılar da yazmıştır.

Petersburg Sovyet'i dağıtıldıktan birkaç gün sonra 8 Aralık 1905'te tutuklanan Troçki, Rusya genelinde grevler devam ettiği için uzun bir süre yargılanmadan hapiste kalmış ve nihayet 19 Eylül 1906'da mahkemeye çıkarılmıştır. İsyana teşvikten dolayı suçlu bulunarak 2 Kasım 1906'da ömür boyu sürgün cezası ile Sibiryaya gönderilmiştir. Hapiste bulunduğu sürede *Bizim Devrimimiz* adlı bir kitap yazmış ve *Sürekli Devrim* fikrini geliştirip RSDİP'nin hiziplerinden farklı bir görüş benimsemiştir.

İkinci kez sürgün edilen Lev Troçki, bir fırsatını bulup Şubat 1907'de sürgün kafilesinden kaçarak St. Petersburg'a gelmiştir. Burada eşiyle buluşup Finlandiya'ya giden Troçki, Nisan 1907'de RSDİP'nin kongresine katılmak üzere Londra'ya geçmiştir. Bu kongrede hizipler üstü bir rol alarak parti içindeki tarafların birleşmesini savunmuştur. Kongreden sonra Troçki, ailesiyle Berlin'e geçmiş ve burada Alman sosyalistleri ile buluşmuştur. Ekim 1907'de Viyana'ya gelerek Birinci Dünya Savaşı başlayana kadar burada kalmıştır. Viyana'da ikamet ettiği süre boyunca Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'ne katılmıştır. Avrupa'nın önde gelen sosyalistleriyle ahbaplık kurmuş ve sosyalist gazetelere çeşitli konularda yazılar yazmıştır. 1910 yılında RSDİP içindeki Bolşevik ve Menşevik hiziplerinin birleşmesi için yine çabalamış ancak parti içinde disiplinsizlikle suçlanmıştır. 1912 yılında hizipler birbirinden resmi olarak ayrılmıştır.

RSDİP içindeki hiziplerin bölünmesi üzerine 1912 yılının Ekim ayında, *Kievskaya Mysl* adlı bir gazeteden aldığı muhabirlik teklifini kabul ederek Balkanlar'a gitmiştir. Balkanlar'da hem Balkan Savaşları'na ilişkin izlenimlerini yayınlamış hem de Balkan sosyalistleri ile çeşitli vesilelerle görüşme fırsatı bulmuştur. Savaşın başında Balkan ülkelerini destekleyen Troçki, savaşın ilerleyen safhalarında Osmanlı Devleti yanlısı bir tutum almış ve Bulgaristan'ın Türklere ettiği zulümleri belgelemiştir. Bunun üzerine cepheye gitmesi yasaklanmıştır. Troçki'nin Balkan Savaşları hakkındaki yazıları *Balkan Savaşları* adıyla Türkçe olarak da yayımlanmıştır. Balkan Savaşları'ndan sonra Viyana'ya dönmüş ve burada Stalin ile tanışmıştır.

Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Viyana'da ikamet etmekte olan Troçki, Rus vatandaşlarının tutuklanacağını öğrenince önce Zürih'e, oradan da Paris'e gitmiştir. Zürih'te ve Paris'te kaldığı süre boyunca savaş yanlısı bir tutum takınan Avrupa sosyalistleriyle yenilginin devrim getireceğini savunan Bolşevikleri eleştiren yazılar kaleme almış ve Avrupa'da birleşik bir sosyalist devletin kurulmasını savunmuştur. Bu zaman zarfında Çiçerin'in bazı yazılarını yayınlamış ve Lenin'i eleştirmeyi sürdürmesine rağmen aradaki soğukluğu düzeltme fırsatı bulmuştur.

Fransa'daki Rus elçiliğinin baskılarıyla Eylül 1916'da sınır dışı edilen Troçki, İspanya sınırına bırakılmış, İspanya'da bir süre kaldıktan sonra İspanyol polisi tarafından tutuklanmıştır. 1917 yılının Ocak ayında İspanya hükümeti tarafından New York'a sürgün edilmiştir. 13 Ocak 1917'de New York'a gelmiş ve burada iki ay kadar kalmıştır. Bu süre zarfında New York'ta bulunan Bolşevik çevrenin arasına katılmıştır. 1917 Şubat Devrimi'ni de New York'tan takip etmiş ve Rusya'da kurulan Prens Lvov hükümetinin Çarlık rejiminden farksız olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca yeni kurulan hükümeti savaşı sürdürüp Boğazları işgal etmeye çalışmakla suçlamıştır. Troçki, devrimin hedefinin İstanbul ve Türk toprakları değil, Çarlık yanlısı derebeylerinin toprakları olduğunu belirterek Rus köylülerinin ve askerlerinin savaşmayı bırakmaları gerektiğini belirtmiştir.

Troçki, devrimin içinde olmak için Rusya'da bulunması gerektiğini düşündüğünden Rusya'ya gitmek için fırsat aramaya

başlamıştır. 27 Mart'ta New York'tan gemiyle yola çıkan Troçki, 3 Nisan 1917'de İskoçya'da ailesiyle birlikte gözaltına alınmış ve savaş esirlerinin tutulduğu bir kampa götürülmüştür. Kampta kaldığı süre boyunca esirleri kıskırtan Troçki, Rus hükümetinin devreye girmesiyle 29 Nisan 1917'de serbest bırakılmıştır. 17 Mayıs'ta gemiyle Finlandiya'ya gelmiş ve oradan da trenle Petrograd'a geçmiştir.

Petrograd'da Bolşevikler tarafından karşılanan Troçki, ayağının tozuyla burada kurulan Sovyet'e seçilmiştir. Önce *Orta Yolcular* olarak adlandırılan bir fraksiyona üye olmuş, bir süre bağımsız bir politika izledikten sonra da Bolşeviklere katılmıştır. 23 Temmuz 1917'de Geçici Hükümet tarafından tutuklanmıştır. 4 Eylül'de serbest bırakılan Troçki, 23 Eylül'de Petrograd Sovyet'ine başkan olarak seçilmiştir. Bu dönemde Bolşeviklerin en önemli isimlerinden birisi olarak görülmüştür. 9 Ekim günü Sovyet içerisinde kurulan Askeri Devrimci Komite'nin başına getirilmiştir. 10 Ekim'de RSDİP içinde yeni kurulan Politbüro'nun üyesi olarak seçilmiş ve burada ihtilal kararı alınmasına katkıda bulunmuştur. 24 Ekim'i 25 Ekim'e bağlayan gece *Ekim Devrimi* olarak adlandırılacak ihtilal başlamıştır.

Ekim Devrimi'nden sonra Troçki'ye yeni kurulacak Sovyet hükümetinin başkanı olması teklif edilmişse de teklifi, bu görevi Lenin'in üstlenmesi gerektiği düşüncesiyle reddetmiştir. Daha sonra kendisine teklif edilen İçişleri Halk Komiserliği görevini de Yahudi asıllı olduğu, bunun da Rus köylülerini kıskırtacağı gerekçesiyle reddetmiştir. Her iki teklifi de reddetmesi üzerine yapılan üçüncü teklif olan Dışişleri Halk Komiserliği görevini kabul etmiş ancak devrimlerin diplomasiye ihtiyacı olmadığını iddia ederek bu göreve de büyük bir önem atfetmemiştir. Göreve başladığı zaman da Avrupalı diplomatların ve Çarlık dönemi dışişleri görevlilerinin boykotuyla karşılaşmıştır. Dışişleri Halk Komiserliği görevinde ilk yaptığı iş Çarlık zamanından kalan memurları silah zoruyla çalıştırıp bütün gizli anlaşmaları basında yayınlamak olmuştur.

Bu görevdeyken yaptığı en önemli iş ise Brest-Litovsk Antlaşması için görüşmelere katılmak ve heyete başkanlık etmek olmuştur. Görüşmelerin başında Türk kamuoyunda Troçki'nin barış yanlısı birisi olduğu kanaati hakimdi. Ancak heyete başkanlık ettiği süre boyunca Ermeni ve Gürcüleri silahlandırmaya yönelik Sovyet politikasını desteklemiş ve Sovyetlerin Anadolu ve Kafkasya'dan çekilmesine karşı çıkmıştır. Görüşmelerin ilerleyen safhalarında da Ermeni yanlısı politikasını sürdürerek Doğu Anadolu'da geçici bir Ermeni hükümeti kurulmasını savunmuştur. Bunun sonucunda da Türk kamuoyu tarafından eleştirilmiştir. Brest-Litovsk'ta başlangıçta anlaşmayı reddetmesi ve ardından gelişen Alman hücumları yüzünden sert eleştirilere maruz kalan Troçki, Brest-Litovsk Antlaşması'ndan sonra istifa ederek görevini Çiçerin'e bırakmıştır.

Dışişleri Komiserliği görevini önemsemeyen Troçki, Askeri Devrimci Komite başkanlığı görevinde ise şevkle çalışmış ve Ekim Devrimi'nden hemen sonra 28 Ekim'de Petrograd'ı kuşatmaya çalışan güçlerin üzerine yürüyerek bunları yenilgiye uğratmıştır. 31 Ekim'de de Moskova'nın ele geçirilmesine katkıda bulunmuştur. Kasım ayında Ekim Devrimi'ne karşı çıkan gazeteleri kapattırıştır. Aralık 1917'den itibaren Rus Ordusu'nun dağılmasının ardından başlayan işgal ve iç savaşlar neticesinde Kızıl Ordu'nun kurulmasına önyak olmuştur.

Troçki 13 Mart 1918'de Savaş Komiserliği görevine getirilmiş ve yeni bir ordunun kurulması için hazırlıklara başlamıştır. Kendisi bu dönemde farklı düşünenlere son derece merhametsiz davranmıştır. Temmuz 1918'de Sovyet makamlarına karşı silahlı direniş gösteren herkesin derhal kurşuna dizilmesini emreden bir karar yayınlamıştır. Rus İç Savaşı sırasında da düşman safına geçen ve izin almadan geri çekilen subaylarla askerlerin ailelerinin rehin alınıp kurşuna dizilmelerini emreden bir karar daha yayınlamıştır. Lenin'e girişilen bir suikast teşebbüsü üzerine Kızıl Ordu elindeki rehinelere kurşuna dizilmesini emretmiştir.

Rus İç Savaşı'nda önce Sovyetlerle çalışmaya hevesli Çarlık subaylarıyla birlikte bir çekirdek askeri kadro oluşturup sonra kadroyu giderek genişletmiş ve 1920 yılının sonunda Troçki'nin çabalarıyla Kızıl Ordu'nun mevcudu yaklaşık beş milyon kişiye ulaşmıştır. İç Savaş sürerken, 14 Şubat 1919'da Polonya, Sovyet Rusya'ya savaş ilan etmiş ve bu çatışma 18 Ekim 1920'ye kadar sürmüştür. Troçki, Polonya ile barış imzalanmasını savunmuş ve sonunda bu isteğini kabul ettirmeyi başarmıştır. Troçki'nin yönettiği Kızıl Ordu; hem Çarlık yanlısı silahlı güçleri hem Sovyet karşıtı Sosyalist ve Anarşist grupları, hem de İtilaf devletlerinin Rusya'ya çıkardığı birlikleri mağlup ederek İç Savaş'ta zafer kazanmıştır. Savaş sonunda Troçki, devrim hakkındaki fikirlerini değiştirmiş ve Sovyet devrimi sonrasındaki devrimlerin Batı'dan değil, Doğu'dan çıkacağını iddia etmeye başlamıştır. Ayrıca ordu ile devrimin ihraç edilemeyeceğini düşündüğü için Gürcistan'ın işgaline karşı çıkmış ama engel olmayı başaramamıştır.

Rus İç Savaşından sonra Troçki, askeri alanda kendisine başarı getiren metotları siyaset ve iktisatta da uygulamaya çalışmıştır. Halkın zorla fabrikalarda çalıştırılması hedeflenmiştir. Bunun için Lenin'den onay almış olsa da plan oy birliğiyle reddedilmiştir. Bunun üzerine Rusya'da serbest piyasayı savunmuşsa da bu teklifi de reddedilmiştir. Daha sonra Troçki'nin teklifleri Lenin ve Stalin tarafından uygulanmaya başlanmıştır. 1920 ve 1921 yıllarında işçi sınıfında büyük bir tepki oluşmuş ve askerlerin de Bolşeviklere karşı ayaklanmasıyla işler kontrolden çıkmıştır. Bu isyanın bastırılmasında da etkili olan Troçki, 1922'den sonra Kızıl Ordu içerisinde disiplinin güçlendirilmesi için de çalışmıştır. Bu tarihte Rusya Komünist Partisi'ne muhalif sosyalist akımların yargılanmasında bulunmuş ve Rusya Komünist Partisi içindeki muhaliflere de gözdağı vermiştir. 1922'de kendisine teklif edilen Halk Komiserleri Kurulu Başkan Yardımcılığı görevini reddetmesi ve parti yönetimi hakkındaki eleştirileri yüzünden Lenin'le Troçki'nin arası yeniden bozulmaya başlamıştır. Lenin'in hastalığı dolayısıyla ikili arasında yeniden bir yakınlaşma olmuşsa da 1924 yılında Lenin'in ölmesiyle Sovyetler Birliği içerisinde başlayan iktidar mücadelesi, Troçki'nin siyasi gücünü azaltmıştır. Josef Stalin'in de açıkça karşı cephe aldığı Troçki için, Rusya Komünist Partisi'nin kadrolarındaki pek çok kişi de tutarsız bir maceraperest ve diktatör olmak için azmetmiş bir kişilik olduğu inancına sahiptir. Troçki ise kendisini güçlü gördüğü için tedbir alma gereği duymamıştır. Stalin, Troçki'nin başa geçmesini önlemek için Zinovyev ve Kamenev ile ortak hareket etmiş ve parti içindeki Troçki yanlılarını tasfiye etmeye başlamıştır. Troçki'nin daha önce söyledikleri ve yazdıkları kendisinin aleyhinde kullanılmış, yaptığı her eleştiri kendisinin aslında gerçek bir komünist olmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Partide açıkça komünizmden sapmak ile suçlanan Troçki, 1925 yılında Savaş Komiserliği görevinden alınmış ve bunun yerine Milli Ekonomi Kurulu'nda komisyon başkanlığına getirilmiştir.

Savaş Komiserliği görevinden alınan Troçki, 23 Ekim 1926'da Politbüro'dan da uzaklaştırılmıştır. Bunun üzerine Stalin'e karşı muhalefet etmeye başlayarak bu konuda Zinovyev ve Kamenev ile iş birliği yapmıştır. 1927 yılında da Sovyetlerin Çin'e karşı olan tutumunu eleştirmiştir. Yaptığı eleştirilerden dolayı Stalin tarafından İngiltere ile ortak bir cephede hareket etmekle suçlanmış ve parti içinde yargılanmıştır. 27 Eylül 1927'de Komünist Enternasyonal'den ihraç edilen Troçki, 23 Ekim 1927'de Merkez Komitedeki görevinden uzaklaştırılmıştır. 12 Kasım 1927'de ise Ekim Devrimi'nin 10. Yıldönümünde taraftarlarıyla organize ettiği alternatif gösteriler nedeniyle Komünist Parti'den atılmıştır. 15. Parti Kongresi'nde fikirlerinden dolayı özür dilemesi istenmiş ve bunu reddedince de 17 Ocak 1928'de Kazakistan'a sürülmüştür. 25 Ocak 1928'de Almatı'ya ulaşan Troçki, Kazakistan'da bulunduğu sürede kitap tercümelemi yapmış ve sürgündeki arkadaşlarıyla mektuplaşmıştır. 1928 yılında Sovyetler Birliği'nde çıkan tahıl krizinde muhalif gruplarla iş birliği yapmaya çalışması üzerine 10 Şubat 1929'da Sovyetler Birliği'nden kovularak İstanbul'a sürgün edilmiştir.

Troçki, İstanbul'a sürüldüğünde başlangıçta Stalin ile Atatürk'ün kendisini öldürmek ya da Beyaz Ruslar'a teslim etmek konusunda anlaşacağını düşünüp telaşlanmışsa da İstanbul Valiliğinden gelen teminat ile endişeleri yatışmıştır. Hakkında

yazılan biyografilerde, Sovyetler Birliği'nin Troçki'nin İstanbul'a sürgününü Türkiye'ye haber vermediği ve Türk hükümetinin bir oldubittiyle Troçki'ye vize vermek zorunda bırakıldığı iddia edilmiştir. Büyükada'da bir ev kiralayan Troçki dört yıl boyunca Türkiye'de yaşamıştır. Bu süre boyunca hem Türk polisi hem de gönüllü Troçkistler tarafından korunmuş, vaktini dünyanın her tarafında yaşayan Stalin muhalifleriyle mektuplaşarak, siyasetle uğraşarak ve Avrupa ülkelerinden vize almaya çalışarak geçirmiştir. Otobiyografisini yazdığı *Hayatım* adlı eseri de bu dönemde kaleme almıştır. Faaliyetlerinin bir sonucu olarak 20 Şubat 1932'de Sovyetler Birliği vatandaşlığından çıkarılmıştır.

Büyükada'da uzun süre kalan Troçki, Danimarkalı komünistlerin daveti üzerine 14 Kasım 1932'de Kopenhag'a doğru yola çıkmıştır. Burada bir konferans vermiş ancak oturma izni almayı başaramayınca 12 Aralık 1932'de Büyükada'ya geri dönmüştür. Türkiye'de geçirdiği sürede 1917 Devrimi'nin tarihini anlatan *Rus Devriminin Tarihi* adlı kitabı yazmıştır. 1933 yılında Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesi üzerine yeni bir siyasi yapı kurulması için çalışmalara başlamıştır.

Troçki yanına ailesini ve sekreterlerini de alarak 17 Temmuz 1933'te İstanbul'dan ayrılarak Fransa'ya gelmiştir. Fransa'da ikamet ettiği zaman zarfında güvenliği açısından farklı şehirlerde kalmış ve burada Troçkizmi yaymak için uğraşmıştır. Fransa'dayken Sovyetler Birliği'ndeki muhaliflerle ilişkileri kesintiye uğramış, 1934 yılında Sergey Kirov'un öldürülmesi ve Stalin tarafından sıkıyönetim ilan edilmesi üzerine Büyük Tasfiyenin başlayacağını öngörmüştür. Mayıs 1935'te Fransa ve Sovyetler Birliği arasında Dostluk Antlaşması imzalanması üzerine Fransa'dan ayrılması istenmiştir.

Fransa'da duramayan Troçki, Norveç'ten sığınma hakkı talep etmiş ve talebi kabul edilince 18 Haziran 1935'ten itibaren Norveç'te yaşamaya başlamıştır. Norveç'te kaldığı sürede ölümünden önce basılan son kitabı olan *İhanete Uğrayan Devrim*'i yazmıştır. Hem Stalinistlerin hem de Faşistlerin Troçki'nin sınır dışı edilmesi için çalışması ve Stalin'in Troçki'yi açıkça Sovyetler Birliği'ni yıkmaya teşebbüs etmekle suçlaması karşısında Norveç hükümeti, Troçki'nin sığınma koşullarını ağırlaştırarak politika hakkında konuşması ve yazmasını yasaklamıştır. Sovyetler Birliği, Troçki'nin sınır dışı edilmesini istemiş, Troçki'nin ülkeye dönmelerini reddetmiş, Norveç'in Troçki'yi yerel mahkemelerde yargılaması teklifini de olumlu karşılamamıştır. Troçki'yi sınır dışı etmek isteyen ancak bunun için bir mazeret bulamayan dönemin Norveç Adalet Bakanı, Troçki'yi sorguya çekmiştir. Troçki ise Norveç'in siyasi işlerine hiçbir şekilde karışmadığını ancak kendisini savunma hakkının elinden alınamayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Troçki Norveç'te tecrit edilmiş ve Aralık 1936'da da sınır dışı edileceği kendisine bildirilmiştir.

Troçki'nin son durağı Meksika olmuştur. 9 Ocak 1937'de Meksika'ya gelen Troçki, burada Meksika Ordusundan bir general tarafından törenle karşılanmıştır. Başkent Meksiko'ya bağlı Coyoacan şehrinde bir eve yerleştirilmiş ve bunun karşılığında da Meksika siyasetine karışmaması rica edilmiştir. Meksika'da tehditlere hedef olunca evine polisler ve gönüllü Troçkistler bekçilik etmeye başlamıştır. Mart 1937'de aydınlardan oluşan ve ünlü eğitimci John Dewey'in başkanlığında bir komisyon kurulmasını sağlamış ve Stalin'in iddiaları karşısında suçsuzluğunu ispat etmeye uğraşmıştır. 1938 yılında Dördüncü Enternasyonal'in kuruluğu için çalışmıştır. 1939 yılında maddi sebeplerden dolayı Coyoacan'dan ayrılmıştır. 1940 yılının Mayıs ayında evine yapılan silahlı bir saldırıdan kurtulmuşsa da kısa bir süre sonra, 20 Ağustos 1940'ta Ramon Mercader adlı bir Sovyet ajanının saldırısında aldığı yaralar sonucunda 21 Ağustos 1940'ta ölmüştür.

Troçki'nin görüşleri Troçkizm olarak adlandırılmış ve bu görüşleri savunanlara da Troçkist denilmiştir. Bazı fikirleri Stalin tarafından da benimsenmiş; cesareti, kurnazlığı ve hitabeti takdir edilmiştir. Ancak Sovyetler Birliği tarih yazımında Troçki, Sovyetler Birliği için hiçbir şey yapmamış bir dalavereci, fırsatçı ve hizipçi olarak gösterilmiştir. Ekim

Devrimi ile Rus İç Savaşı sırasındaki faaliyetleri yok sayılmıştır. İngiltere, Almanya, Japonya ve İtalya hesabına casusluk yaptığı ve Sovyetler Birliği'ni yıkmak için sabotaj faaliyetleri içinde bulunduğu iddia edilmiştir. 1934 yılından sonra Troçki'nin akrabaları da Sovyetler Birliği tarafından tasfiye edilmiştir. Sovyetler Birliği sınırları içerisinde kalan Troçkistlerin neredeyse tamamı Büyük Tasfiye sürecinde ortadan kaldırılmıştır. Stalin sonrası dönemde de itibarı iade edilmemiştir. 2001 yılında ise haksız yere tasfiye edildiği kabul edilmiştir.

Çağatay BENHÜR - Doğan Can AKTAN

KAYNAKÇA

ASLAN, Zehra, "BREST LİTOVSK MÜZAKERELERİNİN TÜRK KAMUOYUNA YANSIMALARI (Aralık 1917-Nisan 1918)", **I. DÜNYA SAVAŞI'NDA KARADENİZ VE KAFKASYA Askerî, Siyasî ve Sosyal Gelişmeler**, Ed: Mehmet Okur, Bahadır Güneş ve Ülkü Köksal, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon 2017, ss. 283-309.

CALLINICOS, Alex, **Trotskyism**, Open University Press, Buckingham 1990.

CLIFF, Tony, **Troçki 1: Ekim'e Doğru (1879-1917)**, Marx21 Yayınları, İstanbul 2013.

CLIFF, Tony, **Troçki 2: Devrimin Kılıcı (1917-1923)**, Marx21 Yayınları, İstanbul 2014.

CLIFF, Tony, **Troçki 3: Yükselen Stalinist Bürokrasiye Karşı Mücadele (1923-1927)**, Marx21 Yayınları, İstanbul 2015.

CLIFF, Tony, **Troçki 4: Gece Ne Kadar Karanlıksa Yıldızı O Kadar Parlak Olur (1927-1940)**, Marx21 Yayınları, İstanbul 2017.

COŞAR, Ömer Sami, **Troçki İstanbul'da**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

ÇUYEV, Feliks İvanoviç, **Molotov Anlatıyor: Stalin'in Sağkolu ile Yapılan 140 Görüşme**, Yordam Yayınları, İstanbul 2017.

DEUTSCHER, Isaac, **Troçki Cilt 1: Silahlı Sosyalist**, Ağaoğlu Yayınları, İstanbul 1969.

DEUTSCHER, Isaac, **Troçki Cilt 2: Silahsız Sosyalist**, Ağaoğlu Yayınları, İstanbul 1970.

DEUTSCHER, Isaac, **Troçki Cilt 3: Kovulan Sosyalist**, Ağaoğlu Yayınları, İstanbul 1974.

FURR, Grover, **Trotsky's Lies**, Eryhtros Press, Kettering 2019.

HEIJENOORT, Jean Van, **With Trotsky in Exile: From Prinkipo to Coyoacan**, Harvard University Press, Massachusetts 1978.

KOLAKOWSKI, Leszek, **Main Currents of Marxism Its Origin, Growth and Dissolution Volume 3: The Breakdown**, Oxford University Press, Oxford 1978.

LE BLANC, Paul, **Lev Troçki**, Runik Kitap, İstanbul 2020.

SERVICE, Robert, **Troçki**, Abis Yayınları, Ankara 2018.

TROÇKİ, Leon, **Balkan Savaşları**, Arba Yayınları, İstanbul 1995.

TROTSKY, Leon, **My Life**, Pathfinder Press, New York 1970.

VYSHINSKY, Andrey Yanuaryevich, **Traitors Accused: Indictment Of The Piatakov-Radek Trotskyite Group**, Workers Library Publishers, New York 1937.

VYSHINSKY, Andrey Yanuaryevich, **Trotskyism: In the Service of Fascism Against Socialism and Peace**, Workers Library Publishers, New York 1936.

YEL, Selma, "Brest-Litovsk Barış Konferansında Sovyet Rusya'nın Ermeni Politikası", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XVIII, 2002, Sayı 54: 829-848.

YERASİMOS, Stefanos, **Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul 2000.

02/06/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/trocki-lev-leon-trotsky-1879-1940/?pdf=3316> adresinden erişilmiştir